

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»**

БАБАРИКІНА Надія Анатоліївна

УДК: 352/353:321.7:323.21

**ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ В
КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі загальноправових та політичних наук Запорізького національного технічного університету Міністерства освіти і науки.

Науковий керівник: доктор політичних наук, доцент,

АРАБАДЖИСЬ Дмитро Юрійович,

Запорізький національний технічний університет,
завідувач кафедри загальноправових та
політичних наук

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор,

ЦОКУР Євген Георгійович,

Запорізький національний університет,
завідувач кафедри політології

кандидат політичних наук,

ПРОНОЗА Інна Іванівна

Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»,
старший викладач кафедри політичних наук і
права

Захист відбудеться «11» квітня 2019 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06 в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 55.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36

Автореферат розісланий
«7» березня 2019 р.

Учений секретар

Т. О. Каменчук

спеціалізованої вченої ради

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Питання децентралізації влади в Україні особливої актуальності набуло в умовах демократизації внутрішньодержавних процесів та розвитку європейської інтеграції. Децентралізація є одним з найбільш дискусійних питань останніх десятиліть як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Спостерігається тенденція до пошуку країнами Центральної та Східної Європи оптимальної організації управління в державі, зорієнтованого на демократичні принципи.

Понад 20 років тому вперше була висунута ідея децентралізації влади в Україні, яка в той час не була підтримана. З моменту оприлюднення ідеї децентралізації почали відбуватись політичні спекуляції, контрпропаганда, звинувачення в сепаратизмі та дискредитація теми децентралізації, що спричинило знецінення самої ідеї децентралізації влади в Україні. Сукупність цих факторів безумовно вплинула на свідомість громадян та, як наслідок, призвела до несприйняття реформи децентралізації влади сьогодні. На сучасному етапі впровадження реформи децентралізації існує домінуюча проблема – це проблема комунікації між державою та громадянським суспільством, владою та громадянами.

Актуальність роботи визначена й розглядом демократизації через узагальнення теорій демократії і сучасних концепцій, критичне врахування посткомуністичних реалій та здійснюваний ними вплив саме на системні трансформації. Процес демократизації віддзеркалює стан інститутів громадянського суспільства в процесі наділення їх владними повноваженнями для участі в соціально-політичному управлінні. Діалектика процесу становлення громадянського суспільства свідчить, що демократія є змістом місцевого самоврядування, а місцеве самоврядування є формою, способом існування і здійснення демократії.

Синергетичне сприйняття дає розуміння децентралізації як одного з важелів впливу на загальну демократизацію суспільних відносин в Україні, зокрема – розвиток громадянського суспільства. На сьогодні необхідною умовою демократичного розвитку держави та громадянського суспільства є забезпечення балансу загальнодержавних інтересів з інтересами громад. Децентралізація сприяє збереженню державності та посиленню ефективного функціонування держави на всіх рівнях.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексних науково-дослідних тем кафедри загальноправових та політичних наук Запорізького національного технічного університету «Децентралізація як детермінанта проведення реформ політичної системи»(номер державної реєстрації №0116U005678) (2016–2018 рр.), одним із виконавців якої є дисертант.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні та науково-теоретичному обґрунтуванні сутності та особливостей децентралізації як детермінанти демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства.

Досягнення цієї мети вимагає вирішення наступних *завдань*:

- простеження еволюцію наукових уявлень про децентралізацію як процес демократичного розвитку;
- аналіз сучасних теорій в дослідженні процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства;
- визначення понятійно-категоріального апарату дослідження децентралізації;
- виявлення методологічних засад дослідження процесу децентралізації;
- опис децентралізації як детермінанти демократичного розвитку держави;
- обґрунтування ролі децентралізації в процесі розвитку громадянського суспільства;
- визначення рівня впливу децентралізації на вдосконалення відносин між державою та громадянським суспільством;
- аналіз європейського досвіду демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства шляхом децентралізації;
- аналіз досвіду України щодо впливу децентралізації на процес демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства;
- окреслення пропозицій щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства.

Об'єктом дослідження є громадянське суспільство в контексті демократизації сучасного політичного процесу.

Предметом дослідження є децентралізація як детермінанта розвитку сучасного громадянського суспільства.

Методологічні основи дослідження. Поняття децентралізації має багатовимірний характер, що обумовлює гносеологічне розмаїття щодо тлумачення поняття. Багатомірність об'єкта дисертаційного дослідження, обумовлена його знаходженням на перетині політичної науки, публічного управління, адміністративного права та вимагає застосування мультипарадигмального підходу до його вивчення.

Об'єктивність розгляду процесу децентралізації нерозривно пов'язана з використанням принципів історизму та конкретності. Специфіка дослідження обумовила використання методів міждисциплінарного аналізу з застосуванням системного, синергетичного, біхевіористичного, компаративного підходів.

У роботі було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. До методологічної основи роботи покладено системний підхід, який передбачає можливість розглянути проблемне поле децентралізації в Україні крізь призму розбудови громадянського суспільства та визначити причини послабленого впливу інститутів громадянського суспільства на владу. В ході емпіричних досліджень було апробовано методологію громадських обговорень, стратегічних сесій, експертного опитування як інструментарій взаємодії

громадських організацій як інституту громадянського суспільства з органами влади щодо вирішення питань реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дана робота є цілісним, системним дослідженням теоретичних та політико-правових засад децентралізації в Україні як детермінанти демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства.

- розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства за інтегрованими результатами емпіричних досліджень «Індекс демократичного розвитку областей України» та «Модель реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні Дніпропетровської та Запорізької областей»;

- здійснено апробацію методології громадських обговорень, стратегічних сесій, експертного опитування як інструментарію напрацювання механізму розв’язання проблемних питань реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні в Запорізькій області;

- актуалізовано проблемні питання наступного етапу децентралізації серед голів районних державних адміністрацій, районних рад, сільських, селищних, міських голів, науковців, регіональних консультантів Офісів реформ, депутатів обласних рад, представників виконавчої влади, керівників громадських організацій та аналітичних центрів (на прикладі Запорізької області);

- здійснено компаративний аналіз існуючих концепцій та моделей перспективних укрупнених районів, а також організації управління на базі даних перспективних укрупнених районів (на прикладі Запорізької області).

- уточнено засади інституалізації громадянського суспільства в контексті впровадження реформи децентралізації та супутніх їй секторальних реформ в умовах демократичного розвитку держави;

- удосконалено концептуальні засади щодо провідної ролі здійснення демократичних перетворень шляхом децентралізації через делегування населенню здійснення владних повноважень;

- дістало подальшого розвитку концептуальне обґрунтування вивчення досвіду демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства шляхом децентралізації в країнах Європи та в Україні;

- здійснено аналіз класичного дискурсу з проблем взаємодії громадянського суспільства та держави в контексті децентралізації;

- визначено соціально-політичні чинники децентралізації, які обумовлюють становлення та розвиток демократичних суспільств.

Практичне значення результатів дослідження полягає в цілісному загальнотеоретичному та прикладному характері базових положень та висновків дисертації. Теоретико-методологічні положення й висновки можуть слугувати базою для подальших досліджень сутності, стратегічних пріоритетів, основних проблем та шляхів їх вирішення розвитку

громадянського суспільства шляхом децентралізації в Україні. Матеріали дослідження можуть використовуватися в процесі політичного регулювання відносин між державою та громадянським суспільством.

Результати дисертації можуть бути застосовані в процесі викладання базових дисциплін і спецкурсів з політології, публічного управління, місцевого самоврядування, основ демократії, основ європеїстики.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових та методичних семінарах кафедри загальноправових та політичних наук Запорізького національного технічного університету, оприлюднювалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: «Суспільні науки: проблеми та досягнення сучасних наукових досліджень» (Одеса, 2014), «Сучасні тенденції розвитку суспільних наук» (Львів, 2014), «Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Херсон, 2014), «Пріоритети сучасних суспільних наук в трансформаційних умовах» (Львів, 2015), «Тиждень науки – 2016» (Запоріжжя, 2016), «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів» (Запоріжжя, 2016), «Актуальні питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді: досвід та проблеми» (Запоріжжя, 2016), «Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри» (Одеса, 2016), «Тиждень науки – 2017» (Запоріжжя, 2017), «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: ідеї миру та ненасильства у змінах глобального порядку» (Запоріжжя, 2017), «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» (Запоріжжя, 2017), «Проблеми формування громадянського суспільства в Україні» (Дніпро, 2018), «Тиждень науки – 2018» (Запоріжжя, 2018), «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів» (Запоріжжя, 2018), «Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах» (Запоріжжя, 2018).

Публікації. Основні положення роботи, висновки та пропозиції опубліковані автором у 49 працях, зокрема – 1 колективна монографія у співавторстві (авторського тексту 1,04 д. а.), 3 навчальних посібника у співавторстві (авторського тексту 0,95 д. а., 3,31 д. а. та 1,81 д. а.), 1 конспект лекцій у співавторстві (авторського тексту 0,95 д. а.), 11 наукових статей у фахових виданнях, у т.ч. 1 стаття у закордонному науковому виданні, 32 тези науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлюється логікою дослідження обраної теми. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, які поділяються на підрозділи, висновків, списку використаних джерел після кожного розділу та додатку. Загальний обсяг дисертації – 257 сторінок. Список використаних джерел містить 257 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт та предмет, методи дослідження, відображено наукову новизну, окреслено зв'язок дисертаційної роботи з науковими темами, надано інформацію про апробацію одержаних результатів та внесок здобувача в розробку проблеми.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства» проаналізовано в ретроспективі передумови виникнення та становлення явища і процесу децентралізації та узагальнено теоретичні засади розвитку даного політичного процесу.

У підрозділі 1.1 «Еволюція наукових уявлень про децентралізацію як процес демократичного розвитку держави» зазначено, що огляд еволюції наукових уявлень про децентралізацію як процес демократичного розвитку держави бере початок з витоків та сутності понять «держави», «громадянське суспільство», «децентралізація». З найдавніших часів людство звертало свою увагу на питання, присвячені суспільству, державі, владі, намагаючись зрозуміти процеси світобудови та самоорганізації людських спільнот.

В ході аналізу з'ясовано, що в античні часи поняття «суспільство» та «держави» ототожнювалися. Суспільство на відміну від держави існувало завжди, проте ознак громадянського воно набувало поступово. Концепти про допоміжний характер держави у відношенні до суспільства і людини паралельно отримали розвиток у працях Й. Альтузіуса, Дж. Локка, Г. Гегеля, А. Токвіля, П. Прудона та інших. Їх можна вважати засновниками ліберального способу інтерпретації субсидіарності, рішення мають прийматися на найнижчому до громадян рівні. Ідеї свободи і децентралізації були висунуті та сформульовані протягом XIX і XX ст. Виникнення децентралізації як явища та поняття було обумовлено природньою реакцією політичних процесів в суспільстві на монолітну централізовану систему управління в державі. В середині XX ст. децентралізація з урахуванням принципу субсидіарності стала характерною ознакою демократичних країн Європи.

У підрозділі 1.2 «Сучасні теорії в дослідженні процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства» проведено аналіз публікацій і досліджень з даної проблематики, який свідчить про її складність, неоднозначність, суперечливість та певну заполітизованість. Представлений огляд сучасних теорій в дослідженні процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства демонструє розгалужене розуміння децентралізації як суспільно-політичного явища.

Досліджено та проаналізовано різні тлумачення поняття децентралізація, що обумовлено комплексністю та багатоаспектністю самого поняття. В широкому значенні під децентралізацією розуміють перерозподіл владних повноважень і обсягів компетенції між центральним і місцевими рівнями організації публічної влади із зміщенням акценту на місцевий рівень

у частині здійснення заздалегідь окреслених і гарантованих державою функцій.

В ході компаративного аналізу теорій з'ясовано основні принципи процесу децентралізації – компліментарності, департаменталізації, демократизму, субсидіарності.

У висновках до першого розділу зазначено, що ідеї децентралізації були висунуті та сформульовані протягом XIX і XX ст. По закінченню Другої Світової війни, виходячи з історичних реалій, розпочався активний рух до децентралізації. Найбільш загальним і принциповими тенденціями децентралізації сьогодні є демократизація внутрішньодержавних відносин та розвиток громадянського суспільства.

У другому розділі **«Методологічні аспекти вивчення процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства»** систематизовано та обґрунтовано основні підходи, принципи, методи, застосовані в процесі дослідження.

У підрозділі 2.1 *«Категоріальний апарат дослідження децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства»* показано, що складність дефініції поняття «децентралізації» пояснюється тим, що вивчається і використовується в рамках різних сфер науково-практичної діяльності з одночасним наданням йому ситуативного визначення.

Концептуальний апарат дослідження ґрунтується на сукупності принципів об'єктивності, історичності та логічної послідовності. Категорії та поняття, що є предметом дисертаційного дослідження, включають термінологію політичних наук, публічного управління та адміністративного права. З огляду на складний комплекс відносин, що диктуються умовами демократичного розвитку громадянського суспільства шляхом децентралізації, збагачено категоріальний апарат в галузі наукових досліджень і комплексної політики в термінах, що пояснюють сутність інноваційних форм суспільно-політичної активності громадян в процесі децентралізації.

Категоріальний ряд наукових досліджень у цій сфері включає децентралізацію та її форми, державу, демократію, демократизацію, громадянське суспільство, громадянську активність, самоорганізацію громадян, місцеве самоврядування, принцип субсидіарності, територіальну громаду, територіальну організацію влади.

Важливим елементом дослідження концепту децентралізації є вивчення умов та чинників, що впливають на трансформацію процесу децентралізації. У контексті дисертаційного дослідження нами визначено, що такими умовами є курс на євроінтеграцію України, в рамках якого є актуальним і доцільним вивчення та застосування досвіду європейських країн.

У підрозділі 2.2 *«Методологічні засади дослідження процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства»* зазначено, що поняття децентралізації має багатовимірний характер, що обумовлює застосування потужного методологічного апарату, який складається з кількох рівнів.

Проаналізований стан децентралізації в Україні є пов'язаним з рівнем розвитку громадянського суспільства, який необхідно вивчати із залученням методології системного аналізу та з використанням принципів синергетики у поєднанні із компаративістикою, що обумовлено потребою у вивченні досвіду процесу децентралізації у європейських демократичних країнах.

Здійснюючи аналіз сутності та механізму розбудови громадянського суспільства шляхом децентралізації, в роботі застосовано комплексну методологію, що охоплює загальнонаукові (загальнофілософські) методи, спеціальні підходи та методи політичних досліджень, емпіричні методи – громадські обговорення, стратегічні сесії, проведення експертних круглих столів, проведення експертного опитування.

У висновках до другого розділу зазначено, що поняття «децентралізація» є багатомірним та складним, чим і обумовлений широкий концептуальний ряд дослідження та мультипарадигмальний підхід до цього феномену.

У третьому розділі **«Децентралізація як процес вдосконалення відносин між державою та громадянським суспільством»** проаналізовано основні засади децентралізації, орієнтованої на демократичний розвиток держави та громадянського суспільства.

У підрозділі 3.1. *«Децентралізація як детермінанта демократичного розвитку держави»* проаналізований ряд теорій та практик свідчить, що однією з основних умов демократичного розвитку держави є система гарантій ефективної діяльності всіх елементів організації влади як по вертикалі, так і по горизонталі. При суспільній потребі в децентралізації влади, важливим є надання відповідних гарантій здійснення повноважень центральним рівнем організації влади, незалежно від того, чи є держава унітарною або федеративною. Федералізація передбачає передачу значних повноважень лише на регіональний рівень (області), а реформа децентралізації влади та місцевого самоврядування – на базовий рівень (громади). Передавати ресурси і повноваження лише на регіональний рівень ризиковано, оскільки можна відтворити централізовану та корумповану систему влади, тільки на регіональному рівні.

Проаналізовано та обґрунтовано, що демократичний розвиток держави обумовлює необхідність пошуку децентралізаційного інструментарію налагодження взаємодії між різними секторами суспільства, розмежування їхніх інтересів і завдань у контексті формування та реалізації політики децентралізації, покликаної змінити існуючу природу та практику взаємовідносин між суспільством і владою.

У підрозділі 3.2. *«Роль децентралізації в процесі розвитку громадянського суспільства»* зазначено, що інструментальність децентралізації влади проявляється в тому, що завдяки її впливу держава та громадяни через інститути громадянського суспільства здобувають більше можливостей для реалізації взаємного контролю та взаємної відповідальності. Важлива роль належить інститутам громадянського суспільства, які створюють просторові елементи незалежного

громадянського суспільства, яке досить часто існує абсолютно відособлено від держави.

З'ясовано, що рівновага між громадянським суспільством і державою є важливим фактором стабільного демократичного розвитку, а порушення її веде до гіпертрофії владних структур, відчуженості і політичного безсилля народу. За роки незалежності в Україні склалась мережа інститутів громадянського суспільства, завдяки яким суспільне життя набуло певних рис громадянського суспільства. Громадянське суспільство в Україні сьогодні не стало протиположністю владі. Потрібні зміни в системі цінностей, у характері стосунків між державою і громадянином. Перешкодою є стереотипи тоталітарного минулого та персоналістські орієнтації більшої частини людей; їх сподівання на те, що порятунок прийде від «сильного лідера» і, як наслідок, вичікувальна позиція замість громадянської активності.

У підрозділі 3.3 *«Вплив децентралізації на вдосконалення відносин між державою та громадянським суспільством»* з'ясовано, що громадянське суспільство і демократична держава перебувають у процесі постійного розвитку, а тому питання їх співвідношення і взаємодії завжди зберігають свою актуальність.

Визначено, що децентралізація влади сприяє демократичному розвитку держави через посилення впливу територіальних громад, соціальних груп та громадськості в цілому на справи публічного значення. Демократична держава залучає громадськість до публічного урядування з метою оптимального задоволення потреб суспільства та громадянина.

Обґрунтовано показник успішності реформи децентралізації влади та демократизації суспільства – здатність населення до самоорганізації, саморегулювання, самозабезпечення, самостійного прийняття рішень щодо функціонування та вирішення громадою власних проблем.

У висновках до третього розділу зазначено, що сучасний етап демократичних трансформацій в Україні потребує посилення механізмів безпосередньої участі громадян у суспільно-політичних процесах. Неефективність основних інститутів держави обумовлена недостатністю співпраці з інститутами громадянського суспільства та обмеженням політичної участі громадян.

У четвертому розділі **«Досвід демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства шляхом децентралізації»** аналізується досвід впровадження децентралізації та її вплив на розвиток громадянського суспільства в Європі в цілому та Україні, зокрема.

У підрозділі 4.1. *«Європейський досвід демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства шляхом децентралізації»* зазначено, що вивчення зарубіжного досвіду щодо впровадження реформ децентралізації влади може сприяти уникненню деяких упереджених підходів. Підкреслено, що передовий досвід децентралізації має для України на етапі зміцнення державності передусім змістове значення.

Вивчено принципи децентралізації, які покладені в основу функціонування системи публічного управління країн Європейського Союзу

і держав-кандидатів на вступ – побудови громадянського суспільства, ефективності, прозорості, відкритості і підзвітності, гнучкості та субсидіарності. Встановлено, що здійснення реформ децентралізації в країнах світу має різні наслідки. Успішно розроблені програми реформ у таких країнах, як Німеччина, Польща та інших ведуть до позитивних зрушень.

Більш детально розглянуто досвід реформи децентралізації у Франції та Польщі. Досвід децентралізації влади Франції було використано багатьма країнами Європи, оскільки Франція є однією з країн Європи, де зародилися децентралізаційні рухи у часи після буржуазних революцій. Досвід реформи децентралізації влади покладено в основу процесу реформування у Польщі.

Досвід децентралізації влади Польщі є цінним для України, оскільки це сусідня держава, яка має спільні з Україною фактори – колишня посткомуністична держава; подібні хронологічні рамки для початку державного будівництва та проблеми з пошуком моделі державного управління; унітарна держава з республіканською формою правління, демократичним політичним режимом, парламентською формою правління. Реформа децентралізації в Польщі сприяла самостійному розвитку місцевого самоврядування, покращанню якості життя її громадян, а також, після вступу країни до ЄС, дала можливість новоствореним адміністративним одиницям виступати рівноправними партнерами в міжнародному співробітництві.

У підрозділі 4.2. «Досвід України щодо впливу децентралізації на процес демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства» представлено зіставлення зарубіжного досвіду з вітчизняними здобутками, на основі якого обґрунтовуються сучасні тенденції децентралізації влади. Децентралізація є основною умовою для держав-кандидатів на вступ до Європейського Союзу, на ній базуються всі галузеві політики, які розробляються і втілюються у межах Європейського Союзу. Розбудова громадянського суспільства в Україні має орієнтуватися на європейські стандарти. Громадянське суспільство в Україні має перспективи помітного, свідомого розвитку та потужний самоорганізаційний потенціал.

З'ясовано та обґрунтовано ресурс реального демократичного змісту реформи децентралізації, який полягає насамперед у самоорганізації та інших формах безпосередньої демократії. Самоорганізована громада здатна якісніше генерувати необхідні зміни та перетворення. Інертність та пасивність населення – це головні загрози будь-яких реформ. Виявлено потребу активно залучати громадянське суспільство до участі у реформах на всіх рівнях, починаючи від ідей, розробки стратегій і політик до реалізації кращих практичних рішень у щоденній діяльності із впровадження змін.

У підрозділі 4.3. «Пропозиції щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства» викладено інтегровані результати здійсненого теоретико-методологічного аналізу та проведених емпіричних досліджень – «Індекс демократичного розвитку областей України» та «Модель реформування адміністративно-

територіального устрою та організації управління на районному рівні Дніпропетровської та Запорізької областей».

Результати досліджень демонструють потребу у підвищенні обізнаності громадян у питаннях, пов'язаних з реалізацією реформи децентралізації влади та супутніх їй секторальних реформ для заохочення громадської дискусії і діалогу представників органів влади та громадян; зростанні залучення громадських організацій до процесів моніторингу реформи децентралізації влади. Громадські організації як інститут громадянського суспільства мають потенційні можливості співпраці з владою, можуть виступати рушійною силою реформування.

В дослідженні було використано інституційну спроможність громадських організацій впливати на органи державної влади та місцевого самоврядування, на їхніх посадових осіб з метою імплементації та прискорення реформи децентралізації влади шляхом участі у розробці політики, її адвокації, комунікації та моніторингу результатів її реалізації.

Автор у складі дослідницької групи на базі громадської організації ініціював дослідницький проект щодо подальшого впровадження реформи децентралізації влади в Україні, де вагомим викликом є відсутність чіткої «дорожньої карти» подальшого реформування адміністративно-територіального устрою. Метою проекту було визначено – формування пропозицій щодо моделі реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні Запорізької області на підставі виявлення проблемних моментів та переваг, синхронізації з секторальними реформами.

За підсумками дослідницького проекту було досягнуто наступні результати:

- окреслено межі та центри перспективних укрупнених районів Запорізької області;
- сформовано пропозиції щодо шляхів проведення адміністративно-територіальної реформи за умови відсутності внесення змін до Конституції України в частині децентралізації влади;
- прийнято 2 рішення Запорізької обласної ради щодо впорядкування механізмів передачі і розподілу майна спільної власності територіальних громад району між декількома об'єднаними територіальними громадами, а також надання державної підтримки районним радам в районах, територія яких повністю охоплена утвореними ОТГ.

Грунтовний аналіз концептуально-теоретичних засад та емпіричних досліджень реформи децентралізації влади дозволив автору сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства, а саме:

- 1) залучати громадянське суспільство до процесу реформування на всіх етапах – від ідей та розробки стратегій до реалізації кращих практичних рішень у щоденній діяльності із впровадження змін;

2) провадити масову інформаційно-просвітницьку кампанію щодо можливостей та потенціалу самоорганізації громадян, популяризації успішних кейсів їх громадянської активності та самоорганізації;

3) організувати співпрацю органів місцевого самоврядування зі структурами громадянського суспільства, формування й стимулювання «місцевих ініціатив» в кожному місті, районі, селищі та селі (пілотний проект на прикладі Запорізької області);

4) використовувати очільникам громад, органів представницької та виконавчої влади інституційну спроможність та креативний потенціал громадських організацій та аналітичних центрів у сфері стратегічного та проектного менеджменту з метою забезпечення сталого розвитку територій, функціонування спроможних територіальних громад.

У висновках до четвертого розділу зазначено, що важливою для успіху реформи децентралізації є комунікація та співпраця громадянського суспільства та держави. Існує потреба залучати громадянське суспільство до участі у реформах на всіх рівнях, починаючи від ідей, розробки стратегій і політик до реалізації кращих практичних рішень у щоденній діяльності із впровадження змін.

У висновках зазначено, що проаналізовані наукові теорії, інноваційні системи надання якісних послуг населенню та основні принципи і напрями реформ децентралізації влади в країнах Європейського Союзу та в Україні дозволяють сформувати можливі шляхи запровадження кращого досвіду децентралізації на новому етапі демократичного розвитку української держави.

За результатами аналітичного дослідження з'ясовано, що у процесі демократизації важливим є те, що спільно створюється людьми, а не те, що пропонується їм у вже готовому вигляді. Адже, залучення більшості громадян до процесу прийняття рішень та відображення інтересів широких мас громадян, які зацікавлені в демократичності політичних процесів, – провідні вимоги демократії участі. Громадянин, приймаючи певне рішення, усвідомлює реальні причини, які спонукають його до цього, а також його наслідки у разі, якщо воно буде схвалене більшістю громадян. Політична участь гарантує високий рівень легітимності рішень за умови дієвості демократії участі.

В ході дослідження було виявлено, що в Україні подальший розвиток форм демократії потребує удосконалення конституційних засад реалізації механізмів участі громадян в управлінні державою. Досить показово стан партнерських відносин громадянського суспільства з державою та діалогу в українському суспільстві простежується через взаємодію інститутів громадянського суспільства, а саме профспілок, місцевого самоврядування, громадських організацій тощо. В основі ідеї громадянського суспільства є проблема взаємодії між владою і людиною, яка прагне задоволення своїх інтересів між спільним, загальним та приватним, окремим.

Розвитку демократії сприяє децентралізація влади в державі, оскільки відбувається посилення впливу територіальних громад, соціальних груп та

громадськості в цілому на справи публічного значення. Залучити громадськість до здійснення публічних функцій урядування з метою оптимального задоволення різнобічних потреб людини й народу загалом є прагненням демократичної держави.

Демократизаційна роль, яка виявляється через передавання на рівень органів місцевого самоврядування процедур прийняття управлінських рішень, передбачає, що більшість рішень приймається на низових рівнях управлінської ієрархії. Рішення, прийняті на найнижчому рівні, є стратегічно важливими для самоорганізаційних структур громадянського суспільства. Організаційні функції органів державної влади піддаються контролю з боку громадськості, що, в свою чергу, збільшує автономність громад та зменшує обсяг централізованого контролю.

В ході децентралізації зростає перелік питань, функцій, повноважень, які передаються для розв'язання на місцевий рівень. Це спонукає членів громадянського суспільства ставати активними учасниками суспільно-політичного процесу. Децентралізація стимулює зростання громадської самоорганізації, що впливає на усвідомлення власної відповідальності за рівень добробуту в своїй місцевості, зокрема, а не лише в межах своєї родини. Децентралізація через розвиток інститутів громадянського суспільства – місцевої демократії, місцевого самоврядування, громадські організації – удосконалює відносини між державою та громадянським суспільством. І в такий спосіб держава та громадянське суспільство стають партнерами.

За роки незалежності в Україні склалась мережа інститутів громадянського суспільства, завдяки яким суспільне життя набуло певних рис громадянського суспільства. Громадянське суспільство в Україні сьогодні не стало протиположністю владі, оскільки потрібні зміни в системі цінностей, у характері стосунків між державою і громадянином. Перешкодою є стереотипи тоталітарного минулого та персоналістські орієнтації більшої частини людей, вичікувальна позиція замість громадянської активності.

Доповнення вже усталених, іманентних вигод від успіху реформи розумінням зростання геополітичної ваги України дає підстави для ствердження, що успіх реформи підриває легітимність авторитарних режимів в пострадянських державах, що в подальшому сформує сприятливе зовнішнє середовище для України. Безпосередня верифікація впливу децентралізації на формування політично-активної громадянської меншості на субрегіональному та базовому рівнях призводить до руйнації старих неформальних патронажних систем, які в політичних і бюджетних рішеннях можуть керуватися приватними інтересами.

Інструментальність децентралізації влади проявляється в тому, що завдяки її впливу держава та громадяни через інститути громадянського суспільства здобувають більше можливостей для реалізації взаємного контролю та взаємної відповідальності. Важлива роль належить інститутам громадянського суспільства, які створюють просторові елементи

незалежного громадянського суспільства, яке сьогодні в Україні існує певною мірою відособлено від держави.

Акцент на реформі децентралізації як безпековому факторі демонструє зміцнення державності в Україні. Побудова влади через федералізацію загрожує згортанням реформи місцевого самоврядування, звуженням повноважень на базовому рівні, зростанням сепаратизму з боку місцевих політиків. Чим більше життєво важливих і дійсно актуальних питань стосовно базового рівня буде виведено за межі політики, тим більше виграють громади і тим стабільніше буде розвиватися Україна.

Запорукою подальших успіхів впровадження наступних етапів децентралізації має стати активна взаємодія інститутів громадянського суспільства та держави, спрямована на роз'яснення суті реформи децентралізації влади та супутніх їй секторальних реформ й пропагування її позитивних досягнень, а також виконання принципу субсидіарності. Саме за таких умов відбудеться перетворення України в ефективну сучасну демократичну країну з розвинутим громадянським суспільством. На відміну від інших реформ, будучи українським проектом, децентралізація наділяє проєвропейський рух України певною онтологічною якістю, що не може бути втраченою через зміну зовнішнього середовища.

Спираючись на результати емпіричних досліджень, можна зазначити, що результативна комунікація, консультації, діалог та співпраця між громадськими активістами і представниками влади, спрямовані на успішну реалізацію реформи децентралізації влади та супутніх їй секторальних реформ, має відбуватися шляхом проведення семінарів, круглих столів та інших заходів у громадах з метою обговорення реформи децентралізації влади та супутніх їй секторальних реформ.

Отже, децентралізація підвищує роль і значення інститутів громадянського суспільства, за допомогою яких громадяни можуть найповніше реалізувати свої громадянські права, впливаючи на процес ухвалення управлінських рішень щодо вирішення місцевих справ. Демократія є передумовою ефективного функціонування громадянського суспільства. Розвинуте громадянське суспільство ґрунтується на ідеї обов'язкової участі громадян у прийнятті політичних рішень – демократії участі. Децентралізація наближає владу до населення, підвищує активність громадян в ухваленні рішень, які стосуються їхнього життя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Бабарикіна Н. А. (2003) Розвиток соціальної та економічної демократії в регіонах України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Філософія. Політологія, 62, 7–9
2. Бабарикіна Н. А. (2004) Локальні дослідження соціально-економічного розвитку регіонів як одна із актуальних задач державної політики. Політологічний вісник, 17, 111–119

3. Бабарикіна Н. А. (2005) Вплив децентралізації влади на соціально-політичний розвиток регіонів. *Держава і право*, 30, 788–794
4. Бабарикіна Н. А. (2006) Проблеми становлення низової демократії. *Грані*, 1, 45, 128–133
5. Бабарикіна Н. А. (2009) Роль децентралізації в розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Нова Парадигма*, 83, 135–146
6. Бабарикіна Н. А. (2009) Розвиток громадянського суспільства в процесі демократизації. *Політологічний вісник*, 39, 219–228
7. Бабарикіна Н. А. (2013) Громадянське суспільство – механізм зв'язку індивіда з державою як політичною організацією суспільства. *Гілея*, 68, 1, 853–858
8. Бабарикіна Н. А. (2014) Громадянське суспільство як засіб гармонізації відносин між державою і громадянами. *Грані*, 11, 115, 110–120
9. Бабарикіна Н. А. (2016) Участь громад в самоврядуванні як необхідна умова процесу децентралізації. *Politicus*, 1, 77–80

**Статті у наукових періодичних виданнях інших держав з
напрямку, з якого підготовлено дисертацію:**

10. Бабарикіна Н. А. (2018) Громадянська активність та її вплив на процес децентралізації. *Evropský politický a právní diskurz*, 5, 101–107

Тези і доповіді науково-практичних конференцій:

11. Бабарикіна Н. А. (2003) Суспільство, історія, природа: філософський аспект. Збірник наукових праць з гуманітарних наук, матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Українська політична антропологія як гуманістичний чинник державотворення в Україні» та всеукраїнської науково-методичної конференції «Філософські, культурологічні, релігієзнавчі аспекти осмислення сучасного світу та їх науково-методичне значення». Запоріжжя, 60.
12. Бабарикіна Н. А. (2003) Формування внутрішнього ринку як одна із актуальних задач державної політики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Україна наукова 2003». Дніпропетровськ, 41–43.
13. Бабарикіна Н. А. (2003) Децентралізація в державі з унітарним устроєм як необхідність розвитку регіонів. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Динаміка наукових досліджень 2003». Дніпропетровськ, 10–12.
14. Бабарикіна Н. А. (2004) Методологія регіоналістики: філософський аспект. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Динаміка наукових досліджень 2004». Дніпропетровськ, 19–21.
15. Бабарикіна Н. А. (2005) Політична еліта сучасного українського суспільства гендерні особливості. «Основні тенденції розвитку гендерної політики у ХХІ столітті». Запоріжжя, 31–32.
16. Бабарикіна Н. А. (2006) Євроінтеграція у вищій освіті. Збірник доповідей учасників VI всеукраїнської науково-методичної конференції

«Реалізація принципів і завдань болонського процесу в Україні». Запоріжжя, 158.

17. Бабарикіна Н. А. (2006) Децентралізація влади як політична концепція сучасності. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Особливості євроінтеграційної політики України: політичні, економічні, соціальні, культурні, правові чинники». Запоріжжя, 138–140.

18. Бабарикіна Н. А. (2007) Методологічні основи аналізу сучасних процесів децентралізації. Матеріали XII науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Запоріжжя, 78–79.

19. Бабарикіна Н. А. (2008) Демократія та формування громадянського суспільства в Україні. Матеріали всеукраїнської конференції «Громадський рух та становлення громадянського суспільства в Україні». Сімферополь, 9–12.

20. Бабарикіна Н. А. (2008) Децентралізація влади в контексті євроінтеграції. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Формування парадигми євроінтеграційної політики України XXI століття». Запоріжжя, 174–175.

21. Бабарикіна Н. А. (2008) Децентралізація як умова становлення стійкого регіонального розвитку. Матеріали XIII науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Запоріжжя, 31.

22. Бабарикіна Н. А. (2011) Громадянська свідомість особистості як складова процесу становлення демократичного суспільства в Україні. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції з патріотичного виховання молоді «Соціальне програмування патріотичного виховання молоді». Запоріжжя, 158–161.

23. Бабарикіна Н. А. (2012) Формування громадянської свідомості в контексті становлення демократичної держави. Матеріали II міжнародної наукової конференції «Становлення держави та права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспект». Київ, 31–32.

24. Бабарикіна Н. А. (2014) Процес децентралізації влади як оптимізація розподілу функцій управління в державі. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки XXI століття: перспективні та пріоритетні напрями досліджень». Дніпропетровськ, 93–99.

25. Бабарикіна Н. А. (2014) Децентралізація як умова становлення регіонального розвитку. Науково-практична конференція серед викладачів, науковців, молодих вчених, аспірантів і студентів ЗНТУ «Тиждень науки – 2014». Запоріжжя, 272–273.

26. Бабарикіна Н. А. (2014) Децентралізація як умова становлення сталого регіонального розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки: проблеми та досягнення сучасних наукових досліджень». Одеса, 85–89.

27. Бабарикіна Н. А. (2014) Громадянське суспільство як необхідна умова здійснення процесу децентралізації влади. Матеріали міжнародної

науково-практичної конференції «Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень». Херсон, 161–165.

28. Бабарикіна Н. А. (2014) Політична зрілість громадянського суспільства в Україні. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку суспільних наук». Львів, 88–92.

29. Бабарикіна Н. А. (2015) Децентралізація влади і залучення громад до участі в самоврядуванні. Науково-практична конференція серед викладачів, науковців, молодих вчених, аспірантів і студентів ЗНТУ «Тиждень науки – 2015». Запоріжжя, 414–416.

30. Бабарикіна Н. А. Голонич Я. (2015) Самоідентичність крізь призму громадянського суспільства: філософсько-політичний аспект. *Zborník z prvej medzi národnej vedeckej konferencie «Supervízne dni – 2015»*, 72–82

31. Бабарикіна Н. А. (2015) Демократія як шлях демократичної розбудови держави і громадянського суспільства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети сучасних суспільних наук в трансформаційних умовах». Львів, 99–102.

32. Бабарикіна Н. А. (2016) Громадянська активність як складова процесу децентралізації. Матеріали щорічної науково-практичної конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів ЗНТУ «Тиждень науки – 2016». Запоріжжя, 340–341.

33. Бабарикіна Н. А. (2016) Реформа публічної влади в Україні шляхом децентралізації. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів». Запоріжжя, 245–247.

34. Бабарикіна Н. А. (2016) Роль територіальної громади та місцевого патріотизму в процесі децентралізації. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді: досвід та проблеми». Запоріжжя, 1–4.

35. Бабарикіна Н. А. (2016) Формування дієздатної громади в контексті децентралізації. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри». Одеса, 41–41.

36. Бабарикіна Н. А. (2017) Реформа місцевого самоврядування в контексті децентралізації. Матеріали щорічної науково-практичної конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів ЗНТУ «Тиждень науки – 2017». Запоріжжя, 2028–2029.

37. Бабарикіна Н. А. (2017) Роль і місце місцевого самоврядування в системі публічної влади в Україні. Матеріали VII міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: ідеї миру та ненасильства у змінах глобального порядку». Запоріжжя, 72–74.

38. Бабарикіна Н. А. (2017) Децентралізація як спосіб оптимізації організації влади. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету

«Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації». Запоріжжя, 499–501.

39. Бабарикіна Н. А. (2018) Розвиток громадянського суспільства в контексті реформи децентралізації. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми формування громадянського суспільства в Україні». Дніпро, 20–24.

40. Бабарикіна Н. А. (2018) Вплив децентралізації на перспективи розвитку місцевого самоврядування. Матеріали щорічної науково-практичної конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів ЗНТУ «Тиждень науки – 2018». Запоріжжя, 2387–2389.

41. Бабарикіна Н. А. (2018) Моделі децентралізації: компаративний аналіз. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів». Запоріжжя, 49–52.

42. Бабарикіна Н. А. (2018) Роль громадянської активності у процесі децентралізації. Матеріали XIII науково-технічної конференції студентів, магістрів, аспірантів і викладачів ЗДІА «Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах». Запоріжжя, 147.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

Колективні монографії, навчальні посібники:

43. Бабарикіна Н. А. (2007) Політична системи суспільства. Політичні режими сучасності. Політологія. Конспект лекцій. Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 231, (Підрозділ у конспекті лекцій) 74–83.

44. Бабарикіна Н. А. (2008) Політична системи суспільства. Політичні режими сучасності. Політологія. Навчальний посібник. Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 232, (Підрозділ у навчальному посібнику) 74–83.

45. Бабарикіна Н. А. (2009) Децентралізація як засіб становлення і стабілізації регіонального розвитку. Регіонально-адміністративний менеджмент: Навчальний посібник під ред. В. Г. Воронкової. Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 444, (Розділ у навчальному посібнику) 145–160.

46. Бабарикіна Н. А. (2009) Адміністративно-територіальне управління в контексті децентралізації. Регіонально-адміністративний менеджмент: Навчальний посібник під ред. В. Г. Воронкової. Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 444, (Розділ у навчальному посібнику) 161–180.

47. Бабарикіна Н. А. (2010) Адміністративно-територіальне управління в контексті децентралізації. Регіонально-адміністративний менеджмент: Навчальний посібник під ред. В. Г. Воронкової. К.: Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 352, (Розділ у навчальному посібнику) 128–143.

48. Бабарикіна Н. А. (2014) Децентралізація влади і залучення громад до участі в самоврядуванні. Перспективи та напрямки модернізації політичної системи України. Колективна монографія / за ред.

О. М. Кіндратець. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 335, (Підрозділ у колективній монографії) 304–315.

Публікації в інших наукових виданнях:

49. Бабарикіна Н. А. (2004) Локальні дослідження соціально-економічного розвитку держави як одна із задач демократизації регіонів. Наше гасло, 3, 74-79

АНОТАЦІЯ

Бабарикіна Н. А. Децентралізація як детермінанта демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, 2019.

Проаналізовано концептуально-теоретичні засади реформи децентралізації в значенні детермінанти демократизації сучасного політичного процесу. Обґрунтовано засади інституалізації громадянського суспільства в контексті впровадження реформи в умовах демократичного розвитку держави. Апробовано методологію громадських обговорень, стратегічних сесій, експертного опитування як інструментарію напрацювання механізму розв'язання проблемних питань реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства за інтегрованими результатами емпіричних досліджень.

На основі зарубіжного досвіду, його креативного осмислення і зіставлення з вітчизняними реаліями обґрунтовуються сучасні міжнародні тенденції, основні принципи та напрямки реформ децентралізації влади в країнах Європейського Союзу, аналізуються реформи у Франції і Польщі, а також розглядаються можливі шляхи імплементації зарубіжного досвіду децентралізації на новому етапі державного будівництва в Україні.

Ключові слова: децентралізація, держава, демократія, демократизація, громадянське суспільство, громадянська активність, самоорганізація громадян, місцеве самоврядування, принцип субсидіарності, громада.

АННОТАЦИЯ

Бабарыкина Н. А. Децентрализация как детерминанта демократизации в контексте развития гражданского общества. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. –

Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского», Одесса, 2019.

Проанализированы концептуально-теоретические основы реформы децентрализации власти как детерминанты демократизации современного политического процесса. Определены и обоснованы принципы институционализации гражданского общества в контексте внедрения реформы децентрализации и сопутствующих ей секторальных реформ в условиях демократического развития государства.

Показано, что инструментальность децентрализации власти проявляется в том, что, благодаря ее влиянию, государство и граждане через институты гражданского общества получают больше возможностей для реализации взаимного контроля и взаимной ответственности. Важная роль принадлежит институтам гражданского общества, которые создают пространственные элементы независимого гражданского общества, существующего сегодня в Украине в определенной мере обособленно от государства.

Реформа децентрализации демонстрирует укрепление государственности в Украине. Построение власти через федерализацию, наоборот, грозит сворачиванием реформы местного самоуправления, сужением полномочий на базовом уровне, ростом сепаратизма со стороны местных политиков. Чем больше жизненно важных и действительно актуальных вопросов для базового уровня будет выведено за пределы политики, тем сильнее и стабильнее будет страна.

Непосредственная верификация влияния децентрализации на формирование политически активного гражданского меньшинства на субрегиональном и базовом уровнях приводит к разрушению старых неформальных патронажных систем, которые в политических и бюджетных решениях руководствовались частными интересами.

Апробирована методология общественных обсуждений, стратегических сессий, экспертного опроса как инструментария наработки механизма решения проблемных вопросов реформирования административно-территориального устройства и организации управления на районном уровне в Запорожской области. Залогом успехов внедрения последующих этапов децентрализации является информационная кампания, направленная на разъяснение сути реформы децентрализации власти и сопутствующих ей секторальных реформ, а также пропаганда ее достижений, кейсов. Разработаны предложения по совершенствованию факторов влияния децентрализации на развитие гражданского общества по интегрированным результатам эмпирических исследований «Индекс демократического развития областей Украины» и «Модель реформирования административно-территориального устройства и организации управления на районном уровне Днепропетровской и Запорожской областей».

Основываясь на результатах эмпирических исследований, можно отметить, что результативная коммуникация, консультации, диалог и сотрудничество между общественными активистами и представителями

власти, направленные на успешную реализацию реформы децентрализации власти и сопутствующих ей секторальных реформ, должны происходить путем проведения семинаров, круглых столов и других мероприятий в громадах с целью обсуждения реформы децентрализации власти и сопутствующих ей секторальных реформ.

Процесс децентрализации не должен ограничиваться только сферой местного самоуправления и предоставлением государственных услуг, а должен охватывать и целый ряд сфер общественной жизни: экономику, медицину, образование, социальное обеспечение и тому подобное. Децентрализация – это не просто реформа отдельного сектора, а изменение целого ряда элементов государственного организма, направленная на усиление эффективности местного самоуправления и создание полноценного гражданского общества.

Децентрализация повышает роль и значение институтов гражданского общества, с помощью которых граждане могут наиболее полно реализовать свои гражданские права, влияя на процесс принятия управленческих решений по решению местных вопросов и задач. Демократия является предпосылкой эффективного функционирования гражданского общества. Развитое гражданское общество основывается на идее обязательного участия граждан в принятии политических решений – демократии участия. Децентрализация приближает власть к населению, повышает активность граждан в принятии решений, имеющих к ним непосредственное отношение. Успешно реализованная реформа децентрализации является базисом превращения Украины в стабильную демократическую страну с развитым гражданским обществом.

На основе зарубежного опыта, его креативного осмысления и сопоставления с отечественными реалиями обосновываются современные международные тенденции, основные принципы и направления реформ децентрализации власти в странах Европейского Союза, анализируются реформы во Франции и Польше, а также рассматриваются возможные пути имплементации зарубежного опыта децентрализации на новом этапе государственного строительства в Украине.

Ключевые слова: децентрализация, государство, демократия, демократизация, гражданское общество, гражданская активность, самоорганизация граждан, местное самоуправление, принцип субсидиарности, громада.

SUMMARY

Babarikina N. A. Decentralization as the determinant of democratization in the context of civil society development. - Manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of political sciences in specialty 23.00.02 – Political Institutions and Processes. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky», Odessa, 2019.

The conceptual and theoretical principles of the decentralization reform in the sense of the determinants of democratization of the modern political process are analyzed. The principles of institutionalization of civil society in the context of the implementation of the decentralization reform in the conditions of democratic development of the state are substantiated. The methodology of public discussions, strategic sessions, expert polls as a tool for working out a mechanism for solving problematic issues of reforming the administrative-territorial organization and organization of management at the district level has been tested. Proposals for improving the factors of the impact of decentralization on the development of civil society are developed based on the integrated results of empirical research.

On the basis of foreign experience, its creative reflection and comparison with domestic realities, modern international trends, main principles and directions of power decentralization reforms in the European Union countries are justified, reforms in France and Poland are analyzed, and possible ways of implementing foreign experience in decentralization are analyzed construction in Ukraine.

Key words: decentralization, state, democracy, democratization, civil society, civil activity, self-organization of citizens, local administration, subsidiary principle, gromada.